

هانری گربن

جلد سوم

چشم اندازهای معنوی و فلسفی اسلام ایرا

خاصان عشق، تشیع و تصوف

تحقیق و ترجمه بر پایه متن روسی

• دکتر انشاء الله رحمتی •

وفا

سرسناسه	: کوربن، هانری، ۱۹۰۳-۱۹۷۸م.
عنوان و نام پدیدآور	: Corbin, Henry چشم‌اندازهای معنوی و فلسفی: اسلام ایرانی/هانری کربن؛ مقدمه، ترجمه و توضیح انشاءالله رحمتی.
مشخصات نشر	: تهران: سوفیا، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ج.
شابک	: ----- ریال: ۴۸۰۰۰۰ ریال ج. ۳
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
یادداشت	: عنوان اصلی: 2-1971, en islam iranien.
یادداشت	: ج. ۲ (چاپ اول: ۱۳۹۳) (فیپا).
یادداشت	: واژه‌نامه.
یادداشت	: نمایه.
مندیجات	: ج. ۱. تشیع دوازده امامی - ج. ۲. سهروردی و افلاطونیان پارس
موضوع	: اسلام - ایران - ج. ۳. خاضان عشق، تشیع و تصوف
شناسه افزود	: رحمتی، انشاءالله، ۱۳۴۵ - مترجم، مقدمه‌نویس
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۱ ۵ج۹۴ ک/۱۵/۴BF
رده‌بندی دیویی	: ۲۹۷/۹۱۶۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۸۸۰۴۲۰

این اثر ترجمای است از:

Henry Corbin, *En Islam iranien: Aspects spirituels et philosophiques, III, Les Fidèles d'amour, Shî'ism et soufisme*
(G. Llimard, 1971)

نشر سوفیا: ۷۹۵۴۱۹۴-۲۰۰۲

پست الکترونیکی: n.sophia@1388@gmail.com

info@sophianashr.com

سایت: www.sophianashr.com

پخش: نقش جهان (خوارزمی) تلفن ۶۶۴۷۵۴۴۷

هانری کربن

اسلام ایرانی (۳)

ترجمه و تحقیق: دکتر انشاءالله رحمتی

دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکزی

چاپ نخست: ۱۳۹۴

بهاء: ۴۹۰۰۰ تومان

شمارگان: ۲۰۰۰

فهرست مطالب

مدتی این مثنوی تأخیر شد	۱۵
چکیده دفترهای اول و دوم	۱۷
چکیده دفتر سوم	۲۵
چکیده دفتر چهارم	۳۲

دفتر سوم: ناصی عشق

فصل اول: تصوف و آرامش روان	۴۳
فصل دوم: روزبهان شیرازی	۶۱
فصل سوم: آغانه قلب و امتحان حجاب	۷۹
فصل چهارم: خاطرات معنوی / کشف الاسرار	۱۰۵
فصل پنجم: عبهرالعاشقین	۱۴۳
فصل ششم: زیارت باطنی	۱۶۹
۱- تجلی حق در زیبایی	۱۶۹
۲- پیامبر محبت	۱۷۴
۳- معنای پیامبرانه زیبایی	۱۸۴
۴- سرچشمه ازلی عشق	۱۹۰
۵- منازل سلوک	۲۰۱
۶- توحید باطنی	۲۱۷
۷- «سرگذشت» خاصان محبت	۲۳۱
پی نوشت های دفتر سوم	۲۴۷

دفتر چهارم: تصوف و تشیع

- فصل اول: سید حیدر آملی، متأله شیعی اهل تصوف..... ۲۹۱
- ۱- در جستجوی مجموعه آثار..... ۲۹۱
- ۲- شرح حال و آثار..... ۳۰۹
- ۳- تشیع و تصوف..... ۳۳۷
- ۴- توحید الوهی و توحید وجودی..... ۳۵۵
- ۵- کشف و شهودهایی در آسمان شبانگاهی بغداد و خراسان..... ۳۷۱
- فصل دوم: رساله ای بی نام درباره هفت بطن قرآن..... ۳۹۱
- ۱- تأویل و گونه شناسی..... ۳۹۱
- ۲- واقع در خداد درونی) کتاب..... ۳۹۴
- ۳- هفت بطن قرآن و مراتب اهل معنا..... ۴۰۷
- رساله فارسی بی نام..... ۴۱۵
- فصل سوم: طبقات اهل..... از دیدگاه ابن تریکه اصفهانی..... ۴۲۱
- ۱- تأویل شق القمر..... ۴۲۱
- ۲- فقهاء و محدثان..... ۴۲۷
- ۳- حکمای اسلام و متکلمان..... ۴۲۸
- ۴- مشائیان..... ۴۳۱
- ۵- حکمای اشراق (اشراقیان)..... ۴۳۶
- ۶- صوفیه..... ۴۴۲
- ۷- حروفیه..... ۴۵۰
- ۸- شیعیان..... ۴۶۳
- ۹- نوعی امام شناخت که شهادت ابراز نام خویش را ندارد..... ۴۶۵
- فصل چهارم: هفت لطیفه انسان از دیدگاه علاءالدوله سمنانی..... ۴۸۷
- ۱- تفسیر سمنانی بر قرآن کریم..... ۴۸۷
- ۲- هفت پیامبر وجود تو..... ۴۹۰
- ۳- «جبرئیل وجود تو»..... ۵۱۲

۵۲۷	۴- چهار نحوه وجود کتاب و حیانی
۵۴۴	۵- سه جسم انسان
۵۵۴	۶- ساختار انفسی - آفاقی لطیفه‌ها
۵۹۲	۷- خاطرات معنوی
۶۱۹	پی‌نوشت‌های دفتر چهارم
۶۵۵	واژه‌نامه خارجی - فارسی
۶۶۳	نمایه

مدتی این مثنوی تأخیر شد

خداوند سبحان را سپاس بی حد می گویم که توفیق اتمام این جلد از مجموعه اسلام ایرانی را رفیق راهم ساخت و بر پیامبرگرمی اسلام و خاندان پاک آن حضرت درود می فرستم. در سال ۱۳۹۱ که ترجمه و تحقیق جلد دوم این مجموعه را به پایان رساندم و به کار جلد سوم مشغول شدم، تصور نمی کردم که کار اتمام آن، این مقدار به طول بینجامد. اما به هر حال باور دارم که: «العبدُ يُدبِّرُ و الرَّبُّ يَقْدَرُ» و این را هم می دانم و می پذیرم که «الامر لله» هر نه باوقاتها». به هر حال موانعی پیش آمد که شاید از مهم ترین شان کار سوار دستیابی به برخی منابع اصلی کتاب بود که متأسفانه برخی از آنها منور به صورت نسخه خطی یا چاپ سنگی است و پیدا کردن آن منابع و بارخوانی شان، نیازمند صرف وقت بسیار بود، ولی خدا را شکر! تقریباً به همه آنها دست یافتیم و از آنها برای سامان دادن این کار بهره بردم. اما همه مشکل این نبود. اثر وقفه هایی که در کار این اثر ایجاد می شد به کار بر روی طرح، به نام دیگری روی می آوردم و گاهی پرداختن به آنها تا مرحله اتمام شان نیز پیش می رفت و در این فاصله موفق به اتمام سه اثر دیگر یعنی دانشنامه نسخه اخلاق (۱۳۹۲)، زمان ادواری در مزدیسنا و عرفان اسماعیلیه (۱۳۹۳) و ارض ملکوت (در دست انتشار) شدم. آنچه گفتم شاید بتواند عذری باشد برای تأخیری که واقع شد. «العذر عند کرام الناس مقبول».

در ضمن کار بر روی این جلد، در کنار ترجمه به وظایف دیگر نیز اندیشیده و اهتمام داشته ام. یکی افزودن پانوشته ها است که هم به صورت توضیحاتی است برای عبارات دشوار کتاب و هم نقل عبارات

کلیدی متفکران مورد بحث که به ایضاح مقاصد مؤلف یاری می‌رساند. وظیفه دیگر نوشتن شرحی مبسوط و منسجم به صورت «پیشگفتار» درباره مضامین این جلد از اسلام ایرانی است. چه، تصور می‌کنم که تقریباً اندیشه همه شخصیت‌های مورد بحث در این کتاب، به خصوص با عنایت به تفسیر کردن از آنها، اندیشه‌هایی نسبتاً دشوار و دور از دسترس است. این معنا، در مورد روزبهان بقلی شیرازی و علاؤالدوله سمنانی، بیش از سایرین صدق می‌کند. اما در نهایت حجم مطالب متن این جلد به نهایه، آنقدر زیاد شد که فکر کردم جایی برای درج «پیشگفتار» باقی نمی‌ماند، گو اینکه امیدوارم در ادامه این مجموعه، آن را به شکل مقتضی در اختیار خوانندگان عزیز قرار دهم.

در پایان قدردانم بابت همه اساتید و دوستان ارجمندی هستم که با پی‌گیری‌ها و شوق‌هاشان مایه دلگرمی‌ام بوده‌اند و سهم آنان، هر چند سهم نامحسوس‌شان، در این اثر را نباید نادیده گرفت. حروف چینی و صفحه‌آرایی کتاب مرهون دقت نظر و کاردانی جناب آقای مصطفی قدرت‌آبادی است. برخی از نسخه‌های خطی با لطف حضرت حجت‌الاسلام سید صادق حسینی اشکری از کتابخانه استانبول تهیه شد و در اختیارم قرار گرفت. آقای مهندس حسین امیدی مدیر انتشارات مولی، نسخه‌ای از متن و ترجمه کشف‌الاسرار را پیش از انتشار در اختیارم قرار داد و نیز آقای دکتر ناصرالدین کاظمی حقیقی دسترسی به نسخه چاپی تفسیر سمنانی (عین‌الحیات) را برایم فراهم ساخت. از اسف همه این عزیزان سپاسگزارم.

الحمد لله اولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً

انشاء الله رحمتی

تهران، دهم آذر ماه ۱۳۹۴

چکیده دفترهای اول و دوم

جهان اسلام، یکپارچه نیست. تصور دینی آن با تصور سیاسی جهان عرب یکسان نیست. یک نوع اسلام ایرانی وجود دارد، کما اینکه اسلام ترکی، اسلام هند، اسلام اندونزیایی، اسلام مالزیایی و غیره موجود است.

هر چند آثار فارسی در اختیار خواننده علاقمند به شناخت باستان‌شناسی و هنرهای ایران هم در دوره پیش از اسلام و هم در دوره پس از اسلام وجود دارد، ولی به کمال تأسف بسیار اندک‌اند کتاب‌هایی که در عوض، پاسخگوی پرسش [و بنا]، عقیدتی که تحقیق وی درباره «انگیزه‌هایی» است که به موجب آن ذهن و ضمیر ایرانی چنین اشکال [و آثاری] را خلق کرده است.

در درون امت اسلامی، جهان ایرانی از بدو این سجع و عه‌ای را پدید آورده است که ویژگی‌های خاص و رسالت آن فقط نقطه در صورتی به وضوح می‌پیوندد که جهان معنوی ایرانی به منزله یک دل و حدایا هویت یگانه، پیش از اسلام و پس از اسلام، در مد نظر قرار بگیرد. بر این اساس، اسلامی به تمام معنا، دیار بزرگترین فیلسوفان و عارفان جهان اسلام بوده است. در نظر آنان تفکر نظری هرگز از ثمربخشی‌اش [در عمل] و از آثار عملی‌اش من‌فک نیست و آن هم نه فقط به لحاظ چیزی که امروزه محیط اجتماعی خواننده می‌شود، بلکه علاوه بر این به لحاظ آن کلیت

انضمامی [و عینی] که آدمی از گوهر وجود خویش، در ورای مرزهای زندگی دنیوی، تغذیه‌اش می‌کند^۱ و این همان جهان روحانی اوست. من مؤلف، با وفادار ماندن به این موضع‌گیری، بنایی را پی ریخته‌ام که در اینجا، در هفت دفتر عرضه شده است و حاصل بیش از بیست سال تحقیق است که در خود ایران، در کتابخانه‌ها و همچنین در محفل اندیشه‌ای دوستان ایرانی داشته‌ام و این همه با تجربه تدریس‌هایم در پاریس و در تهران همراه بوده است. روش کارم اساساً پدیدارشناسانه است، البته بدون آنکه به مکتب خاصی در پدیدارشناسی ملتزم باشم. به نظر من این روش، مانا را چه شدن با واقعیت [و واقع] دینی است، بدین صورت که به امر [یا موضوع] دینی مجال دهیم تا خود را نمایان سازد به همان صورت که نمایان شود. استنباط کسانی که از موهبت دیدار آن برخوردار شده‌اند. عنوان فرعی مهمی که برای اثر حاضر برگزیده‌ام، یعنی عنوان مناظر معنوی و فلسفی، از همین باب است. استفاده از واژه منظر^۲ [و مناظر] مترتب بر وجود ناظر^۳ است، ولی در اینجا ناظر که همان پدیدارشناس است باید مهمان معنوی کسانی شود که این موضوع [امر دینی] خود را بر آنان نمایان می‌سازد و به همراه آنان بار مسئولیت‌اش را برعهده بگیرد. بنابراین، همه گونه بررسی تاریخی، همچنان از برآز می‌خواهد بود، بدون آنکه مقوله‌ای بیگانه با آن، [مانند] بررسی دیالکتیکی^۴ یا بررسی دیگری بر آن تحمیل شود.^۴ [فقط] به این شرط، تلاقی‌هایی که من مؤلف

۱- این جهان روحانی الزاماً برای همه انسان‌ها محقق نیست، انسان‌هایی که از مرتبه زندگی دنیوی فاصله گرفته باشند آن را برای خویش محقق می‌سازند یا به عبارت دیگر بدان متحقق می‌شوند.

2- aspect

3- spectateur

۴- در این روش پدیدارشناسانه، مطالعات تاریخی کنار گذاشته نمی‌شوند، ولی تا آنجا مورد استفاده قرار می‌گیرند که ذاتی این روش و از لوازم آن باشند، نه اموری بیگانه با آن، به این معنا که آبخورشان روشی مانند بررسی دیالکتیکی

در بسیاری از صفحات [این اثر، میان اندیشه‌های مختلف] طرح کرده‌ام، به نحو متقارن^۱ امکان پذیر می‌شود زیرا همه اینها به تبدل‌ها [، تغییرات و حالات مختلف] امر واحد مربوط می‌شود.

دو جلد نخست، مشتمل بر دفترهای اول و دوم این اثر است.

در دفتر نخست سعی دارم برخی مناظر [یا وجوه] اصلی تشیع دوازده امامی یا امامیه را که از بدو امر در ایران زمین عمیقاً ریشه دوانید و از سده ۱۰/۱۱ به بعد پس رسمی آن دیار شد، نشان دهم. این مناظر بر مبنای چیزی که آلاء غنی «پدیدار کتاب و حیانی» را برایش پیشنهاد کردم، بر مبنای نوع و وجه ظهور این پدیدار بر اهل کتاب — به تعبیر قرآن کریم — یعنی پیروان یهودیت، مسیحیت و اسلام، استخراج شده و مورد تحلیل قرار گرفته‌اند. در هریک از این شاخه‌های سنت ابراهیمی، مفسران کتاب مقدس و قرآن کریم خویش را با مسائل و وظایف واحدی مواجه می‌یابند. زیرا برای همه آنان مهم این است که، مانند معنای حقیقی کتاب چیست. هم در مورد کتاب مقدس و هم در مورد قرآن کریم، به موجب تحقیق در معنای حقیقی که همان معنای روحانی همان در زیر نص ظاهر است، روش‌های مشابهی برای عیان ساختن معنای باطنی، یعنی معنای درونی وحی الهی شکل گرفته است. «پدیدار کتاب» [مبدا و ابداء هرمنوتیک یعنی «وعی» [یا فهم همراه با احاطه و در بر گرفتن] است.

باشد. زیرا اساساً هدف این روش پدیدارشناسی، این است که با آن روش‌ها مقابله کند و نشان دهد که برای فهم حقایق دینی کارایی ندارند.

۱- synchroniquement درباره دو اصطلاح تعاقب و تقارن زمانی، ر.ک.: اسلام ایرانی، ج ۱، فصل ۴، ص ۳۱۳.

۲- قاضی سعید قمی می‌نویسد: «والعلم بالشیء، إنما یکون بالاحاطة، إذ ما لم